

Analiza finansiranja i održivosti socijalnih usluga i inkluzivnih programa u zajednici kroz djelovanje nevladinih organizacija: nalazi i preporuke

Podgorica, april 2019.

Ministarstvo javne uprave

Analiza je pripremljena u okviru projekta „De facto razvoj: podrška rastu i liderstvu organizacija građanskog društva“ koji sprovodi Fond za aktivno građanstvo, uz podršku Evropske unije i kofinansiranje Ministarstva javne uprave. Sadržaj analize predstavlja isključivu odgovornost autora i NARDOS-a, i ni na koji način ne odražava stavove Evropske unije i Ministarstva javne uprave.

UVOD

Sa ciljem analize aktuelnog stanja i definisanja preporuka vezanih za razvoj, finansiranje i održivost socijalnih usluga za osobe sa invaliditetom, Nacionalna asocijacija roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju Crne Gore - NARDOS je organizovala konsultativni proces, koji je vodila konsultantkinja Nives Radeljić, a uz podršku Fonda za aktivno građanstvo, u okviru programa „De facto razvoj - podrška rastu i liderstvu organizacija građanskog društva” koji finansira Evropska unija, uz kofinansiranje Ministarstva javne uprave.

Proces je obezbijedio učestvovanje predstavnika ključnih aktera iz javnog i nevladinog sektora, kroz pojedinačne razgovore i okrugli sto, organizovan 29.03.2019. u Podgorici pod nazivom: „Finansiranje i održivost socijalnih usluga i inkluzivnih programa u zajednici kroz djelovanje nevladinih organizacija“. Sa istom svrhom, analizirane su važeće strategije u više oblasti, zakonski okvir sistema socijalne i dječije zaštite, kao i analize napravljene od strane više aktera, kao javno dostupni dokumenti.

Prepoznajući važnost razvoja i podizanja kvaliteta socijalnih usluga za ove ciljne grupe, a sa druge strane nedovoljno usklađenu i nekoordinisanu podršku razvoju socijalnih usluga u zajednici, direktni povod ovoj inicijativi udruženja roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju bio je *Javni poziv za dodjelu sredstava nevladinim organizacijama* objavljen 2018. godine od strane Ministarstva rada i socijalnog staranja (MRSS). Poziv je bio namijenjen nevladinim organizacijama koje su dobile licencu za pružanje socijalnih usluga ili su se odlučile za postupak licenciranja. Ovim uslovima mogla je odgovoriti samo jedna licencirana organizacija i nekoliko organizacija koje imaju potencijal za licenciranje. Kompromisno su sklopljeni ugovori i sa njima, kako bi sredstva namijenjena nevladinim organizacijama za ovaj poziv u većoj mjeri bila stavljena u funkciju.

Slijede nalazi i preporuke - od strateškog i zakonom definisanog nivoa, do uvođenja prakse ključne za održivo funkcionisanje nevladinih organizacija koje se bave razvojem usluga i programa podrške djeci i omladini sa smetnjama u razvoju, i za zastupanje ljudskih prava osoba sa invaliditetom.

Nacionalna asocijacija roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju Crne Gore
NARDOS

Podgorica, april 2019.

Strategije na nacionalnom i lokalnom nivou i zakonom definisani okviri

Nalazi: Usvojen je niz strategija na nacionalnom i lokalnom nivou iz različitih oblasti koje podržavaju primjenu principa, mjera i akcija u zaštiti ljudskih prava, prepoznajući osobe sa invaliditetom kao prioritetne grupe, posebno kada se radi o socijalnim uslugama u zajednici, zaštiti ljudskih prava, nediskriminaciji, inkluziji u području obrazovanja i društvenom uključivanju osoba sa invaliditetom. Postavljanje ovakvih zahtjeva je u skladu sa principima i standardima koje postavlja Evropska unija.

Stav je većine aktera da strateški planovi u potpunosti ne prate realne mogućnosti sprovođenja i dostupnosti izvora finansiranja. Izostaje i potrebna usklađenost na nacionalnom i lokalnom nivou, kao i između resora i sektora. Nedostaje snimanje stvarnog stanja i resursa na terenu, prepoznavanje i projekcija potreba grupa u riziku, mapiranje usluga po opštinama. Bez ovog koraka, strategije i akcioni planovi sadrže teško sprovodljive i često neekonomične odluke. Kada se radi o organizovanju socijalnih usluga, nije ostavljena mogućnost za organizovanje fleksibilnih rješenja, nužnih posebno u siromašnijim opštinama. Ove opštine nemaju finansijska sredstva, ali ni odgovarajući stručni kadar ili nevladine organizacije, koje su dovoljno razvijene da budu pružaoci standardizovanih i licenciranih socijalnih usluga.

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti- primjena u praksi

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti - ("Službeni list Crne Gore", br. 027/13 od 11.06.2013, 001/15 od 05.01.2015, 042/15 od 29.07.2015, 047/15 od 18.08.2015, 056/16 od 23.08.2016, 066/16 od 20.10.2016) slijedi odluke i smjernice usvojenih strategija i nastoji potpuno obuhvatiti i urediti oblast socijalne i dječje zaštite. Iz perspektive nevladinih organizacija, u ovom slučaju udruženja roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju, posebno važnim se čine neki članovi zakona.

Tako Član 118 Zdravstvena djelatnost ovog zakona navodi:

„Javne ustanove mogu organizovati, odnosno obavljati zdravstvenu djelatnost na primarnom nivou zdravstvene zaštite, u skladu sa zakonom kojim se uređuje zdravstvena zaštita.“ –Ovo se odnosi na javne ustanove u sistemu socijalne i dječje zaštite.

Nalaz: Zakonom nisu stvorene mogućnosti za djelovanje nevladinih organizacija čiji programi rada su usmjereni i na rehabilitaciju i angažman fizioterapeuta, ne radi izlječenja, već očuvanja uspostavljene funkcionalnosti, posebno kod omladine i odraslih lica sa smetnjama u razvoju. Očuvanje funkcionalnosti jedan je od važnih preduslova društvenoj uključenosti (uključenosti u život zajednice).

„VIII. DRUGI OBLIK ORGANIZOVANJA PRUŽALACA USLUGA

Drugi oblik organizovanja

Član 119

Djelatnost u oblasti socijalne i dječje zaštite, odnosno pojedine usluge može, u skladu sa ovim zakonom, pružati i organizacija, preduzetnik, privredno društvo i fizičko lice, u skladu sa zakonom.

Osnivačka prava u pogledu imenovanja organa rukovođenja i organa upravljanja drugog oblika organizovanja vrše se u skladu s propisom koji uređuje osnivanje tog subjekta.

Upravljanje kod drugog pružaoca usluga ostvaruje se na način utvrđen osnivačkim aktom, u skladu sa zakonom.“

Nalaz: Sadržaj ovog članka veže se kako za prethodno navedeno, tako i za sljedeći član ovog zakona:

„Finansiranje

Član 154

Sredstva za osnovna materijalna davanja i usluge socijalne i dječje zaštite obezbjeđuju se u budžetu države, u skladu sa ovim zakonom.

Sredstva za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite obezbjeđuju se u budžetu države i budžetu opštine, kao i vršenjem djelatnosti pružalaca usluga, u skladu sa ovim zakonom.

Sredstva za usluge socijalne i dječje zaštite obezbjeđuju se i putem učešća korisnika, odnosno njihovih srodnika koji su dužni da ih izdržavaju, donacija, poklona, zavještanja, legata, osnivanjem zadužbina i fondacija i dr., u skladu sa posebnim zakonom.

U budžetu opštine mogu se obezbijediti sredstva za materijalna davanja u socijalnoj i dječjoj zaštiti propisana ovim zakonom i za usluge socijalne i dječje zaštite, kao što su: pomoć u kući, dnevni boravak, usluge narodne kuhinje, odmor i rekreaciju djece, stanovanje uz podršku, smještaj u prihvatilište - sklonište, stanovanje za socijalno ugrožena lica, u skladu sa zakonom i druge usluge u skladu sa svojim materijalnim mogućnostima.

Ukoliko opštine nijesu u mogućnosti da obezbijede sredstva za usluge iz stava 4 ovog člana, u njihovom finansiranju učestvovaće država, u skladu sa članom 156 ovog zakona.“

Razvoj socijalne i dječje zaštite

Član 156

Radi razvoja, odnosno finansiranja usluga socijalne i dječje zaštite sredstva se obezbjeđuju iz budžeta države, budžeta opštine, donacija, igara na sreću i drugih izvora, u skladu sa zakonom.

Sredstvima iz stava 1 ovog člana finansiraju se:

- 1) usluge socijalne i dječje zaštite za kojima postoji potreba u opštini;
- 2) inovativne usluge i usluge socijalne i dječje zaštite od posebnog značaja za državu.

Visinu sredstava za usluge iz stava 1 ovog člana, kriterijume za njihovu raspodjelu po pojedinim opštinama, kriterijume za učešće lokalne samouprave i dinamiku prenosa sredstava utvrđuje nadležni organ državne uprave.“

Nalaz: Kako je u ovom članu navedeno „U budžetu opštine mogu se obezbijediti sredstva.“, ali ne moraju, tako da je izbor prepušten opštinama. Na ovaj način ne postoji obaveza za opštine, a time i odgovornost za razvoj socijalnih usluga u zajednici. Prepuštena im je inicijativa, tako da nije zaživjela praksa da opštine iniciraju i povlače potrebna sredstva iz državnog budžeta za razvoj socijalnih usluga. Upravo je u toku proces mapiranja socijalnih usluga po opštinama koji sprovodi Zavod za socijalnu i dječju zaštitu. Kroz ovaj proces dobio se uvid da dio opština ne zna koje usluge postoje u njihovoj zajednici, koje socijalne usluge su potrebne, jer im je i nepoznat broj osoba u riziku od društvene isključenosti. Otvara se i pitanje šireg procesa decentralizacije, koji je pomišljenju većine aktera, deklarativan.

Preporuka: Minimalna obaveza značila bi delegiranje odgovornosti sa centralnog na lokalni nivo i aktivnije uključivanje opština u proces decentralizacije socijalnih usluga kroz obezbjeđivanje onog što može i usmjeravanje zahtjeva prema državi, kako je u ovom zakonu i navedeno. Na taj način bila bi podržana lokalna udruženja i stvorile bi se mogućnosti za komplementarno korišćenje resursa u razvoju socijalnih usluga.

Zaključak:

Strateški dokumenti i zakonodavni okvir u sistemu socijalne zaštite definišu reformske procese u sistemu socijalne i dječje zaštite bazirane na zaštiti ljudskih prava i primjeni EU principa društvene uključenosti:

- prevencija institucionalizacije i deinstitutionalizacije korisnika,
- decentralizovano pružanje usluga u zajednici,
- holistički/integrativni pristup u radu s korisnicima,
- veći nivo zaštite ljudskih prava i društvene uključenosti korisnika obuhvaćenih pravima i uslugama.

U nastojanju da se ubrzaju ovi procesi, slijedilo je niz lančano povezanih odluka na nivou strategija (nacionalnih i lokalnih) i zakonskih rješenja, bez prethodno realnih saznanja o potrebama i mogućnostima na terenu. Iz ove situacije slijedilo je i standardizovanje i licenciranje socijalnih usluga u zajednici. Uvođenje standarda usluga i licenci za svrhu ima osiguranje kvaliteta rada i svakako predstavlja nužnost u budućem razvoju socijalnih usluga. Za primjenu definisanih standarda i postupak licenciranja nije napravljen sveobuhvatan plan sprovođenja u praksi, a cijene usluga još su nepoznate. **Moguće je ukazati na sljedeće probleme:**

- Zahtjevima za licenciranje ne može odgovoriti veći broj udruženja i lokalnih zajednica (osiguravanje prostora i/ili stručnih radnika);
- Za neke usluge su previsoki standardi usluga, koje će onda pratiti i visoka cijena po korisniku;
- Standardi ne obuhvataju sadržaj usluge/sadržaj rada s korisnikom (stručni rad i procjenu kvaliteta rada);
- Pravilnici o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima, nisu usklađeni sa programima pružanja usluga i potrebama djece i mladih i odraslih lica sa invaliditetom;
- Obrasci Individualni plan rada (IPR), Zaključak ponovnog pregleda (ZPP), Izveštaj o korisniku (IK) imaju istu formu za sve usluge i nisu usklađeni sa programima pružanja različitih usluga;
- Na specijalizovanim licencama se ne navodi oblast specijalizacije;
- Nedostaje plan za ugovaranje i načine finansiranja licenciranih usluga;
- Nejasno je kako će biti finansirane integrativne usluge s obrazovnom i zdavstvenom komponentom;

- Neravnopravan je položaj između javnih ustanova (JU) i licenciranih NVO-a kod finansiranja i organizacione održivosti. JU imaju redovno finansiranje iz budžeta, a NVO-i neizvjesno finansiranje, a time i trajanje usluge, zapošljavanje, kao i nepokrivene fiksne troškove koje udruženja treba da finansiraju iz projekata ako je predviđeno javnim pozivom;
- Zapošljavanjem stručnjaka na kratki rok gubi se povjerenje u NVO;
- Neke zajednice nemaju potrebne resurse u NVO sektoru;
- Nisu obuhvaćeni svi korisnici u riziku od socijalne isključenosti.

Kako je već navedeno na samom početku ovog teksta, u 2018. godini Javnim pozivom raspisanim od strane Ministarstva rada i socijalnog staranja, sredstva namijenjena nevladinim organizacijama bila su usmjerena na one organizacije koje su licencirani pružaoci usluga. U martu 2019. godine, Ministarstvo rada i socijalnog staranja raspisalo je Javni poziv za raspodjelu sredstava namijenjenih finansiranju nevladinih organizacija, nastojeći korigovati prethodni poziv proširenjem mogućnosti da se nevladine organizacije prijave u tri kategorije: 1. licencirane, 2. u postupku licenciranja i 3. za usluge u „širem smislu“ . Upravo najveći broj udruženja roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju pruža usluge u „širem smislu“ koje integrišu socijalnu, obrazovnu i zdravstvenu dimenziju rada na jačanju i očuvanju kapaciteta djece i omladine i njihovo uključivanje u zajednicu. **Moguće je naglasiti sljedeće probleme:**

- Raspisani konkurs je korektivan u odnosu na prethodni samo dijelom, jer bi organizacije u postupku licenciranja trebale u jednoj godini osigurati infrastrukturu (prostor i stručnjake);
- Zahtjev za usko profilisanje djelovanja NVO-a na pružanje socijalne usluge određenoj grupi korisnika je sužavanje prava na interesno udruživanje, slobodu članskog okupljanja i djelovanja;
- Istim zahtjevom sužava se prostor za razvijanje fleksibilnih i ekonomičnih integrativnih programa podrške i inovativnih rješenja;
- Iz sredstava namijenjenih NVO-ima finansiraju se usluge u sistemu socijalne i dječje zaštite, iako je zakon predvidio da se usluge finansiraju iz budžeta;
- Nedostaju resursi u javnom sektoru za praćenje realizacije projekata/pružanja usluga i praćenja kvaliteta;
- U već spomenutom Javnom pozivu, jedino Prioritet III ostavlja mogućnost za finansiranje novih usluga i inovativne pristupe. Problem je što su sredstva u ovom pozivu ograničena, a prioritet ipak predstavljaju licencirani (sadašnji i budući dnevni boravci i druge usluge), što ostale NVO-e i njihovo djelovanje dovodi u neizvjesnu finansijsku situaciju.

Dobar osnov da se premoste nastali problemi predstavlja sljedeće:

- Djelovanje i finansiranje NVO-a u Crnoj Gori regulisano je Zakonom o nevladinim organizacijama ("Službeni list Crne Gore", br.039/11od 04.08.2011, 037/17od14.06.2017) koji predstavlja dobar okvir i smjernice ne samo za NVO-e već i za donosioce odluka o finansiranju projekata i programa. Kako je navedeno:

„Financijska podrška iz budžeta Član 32.

Država obezbjeđuje sredstva za finansiranje projekata i programa u oblastima od javnog interesa koje realizuju nevladine organizacije, u iznosu od najmanje 0,3% tekućeg godišnjeg budžeta. Oblastima iz stava 1 ovog člana smatraju se: socijalna i zdravstvena zaštita, smanjenje siromaštva, zaštita lica sa invaliditetom“ i srodne oblasti od javnog interesa. Ovaj zakon definiše i slijedeće:

„Projekat, u smislu ovog zakona, predstavlja skup aktivnosti u oblastima iz stava 2 ovog člana koji se realizuju u periodu koji nije duži od jedne godine. Program, u smislu ovog zakona, predstavlja dugoročni plan razvoja organizacije i sprovođenja aktivnosti u oblastima iz stava 2 ovog člana u periodu koji nije duži od tri godine. Pored sredstava iz stava 1 ovog člana, država obezbjeđuje posebna sredstva za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti zaštite lica sa invaliditetom, u iznosu od 0,1% tekućeg godišnjeg budžeta.“

- Spremnost Ministarstva rada i socijalnog staranja da proces licenciranja usluga i razvoj novih inkluzivnih programa prilagodi mogućnostima u zajednici i prepoznatim potrebama korisnika u obuhvatu i sadržaju rada.
- Stručni radnik na poslovima planiranja i razvoja u Centrima za socijalni rad (u daljem tekstu CSR) nosi potencijal da bude ključna karika u povezivanju javnih ustanova, nevladinih organizacija i korisnika na lokalnom nivou.
- CSR prepoznaje NVO kao podršku stručnom tretmanu korisnika uz minimalne stručne standarde za licencu.
- Postoji spremnost javnog sektora na direktno ugovaranje licenciranih usluga koje pružaju NVO.
- NVO imaju razvijene usluge koje nedostaju u javnom sektoru. To su kombinovane socijalno-zdravstvene usluge rehabilitacije i uključivanja osoba sa smetnjama u razvoju u radne procese i u zajednicu, programi podrške roditeljima i djeci sa smetnjama u razvoju kroz okupljanja i fleksibilne forme dnevnih boravka ili inkluzivnih klubova (što je od važnosti u zajednicama koje nemaju dnevne boravke kao javne ustanove). NVO-i uvode različite asistivne tehnologije u rad sa djecom i omladinom sa smetnjama u razvoju.
- Usluge i programi rada udruženja u skladu su s potrebnom podrškom korisnicima (individualni i grupni rad s djecom i omladinom sa smetnjama u razvoju).
- Uspostavljene su integrativne usluge lako dostupne svakom djetetu sa smetnjama u razvoju.

- Stečeno je višegodišnje iskustvo u pružanju usluga i razvoju inkluzivnih programa za lica sa invaliditetom.
- U NVO sektoru postoje resursi za projektno djelovanje (konkursi kao dodatni izvori finansiranja usluga i implementaciju projekata).

PREPORUKE

- ✓ Naći prelazni nivo, kako bi licenciranje bilo dostupno svima, a time i usluge podrške bile dostupne korisnicima u svim zajednicama.
- ✓ Raditi na izmjeni Pravilnika o bližim uslovima za pružanje i korišćenje usluga uz konsultovanje relevantnih NVO-a, kako bi normativi i minimalni standardi, te ostali prateći dokumenti (Obrasci Individualni plan rada (IPR), Zaključak ponovnog pregleda (ZPP), Izvjestaj o korisniku (IK)- bili usklađeni sa programima pružanja usluga i potrebama djece i mladih i odraslih lica sa invaliditetom. Isti pristup primijeniti i za usluge namijenjene drugim korisničkim grupama.
- ✓ Utvrditi cijenu usluga, jer je bez toga nemoguće očekivati licenciranje posebno od strane NVO-a.
- ✓ Licenciranim pružaocima usluga potrebno je finansirati rad kroz cijenu usluge koja uključuje troškove korisnika, stručnjaka i 15% indirektnih troškova koji prate svakog zaposlenog. Sve to treba da bude finansirano iz budžeta, jer se radi o pravu korisnika na uslugu koje prati rješenje CSR. Pravo korisnika na usluge ostvareno u sistemu socijalne zaštite, ne može biti finansirano iz sredstava namijenjenih finansiranju nevladinih organizacija.
- ✓ Licenciranje je potrebno za direktno ugovaranje usluga i usklađivanje stručnog pristupa u zaštiti prava korisnika, posebno zaštite prava djeteta kao prioriteta.
- ✓ Potpisati protokol o međuresornoj saradnji (obrazovanje, socijalno staranje, zdravstvo) sa definisanim konkretnim obavezama svih resora po ostvarivanju prava djece i mladih sa smetnjama u razvoju.
- ✓ Inicirati međuresorni dogovor o uvažavanju licenci (obrazovanje, socijalno staranje, zdravstvo), kako bi se omogućio razvoj integriranih usluga.
- ✓ Prepoznaje se potreba za dodatnim programima podrške i socijalnog uključivanja lica sa invaliditetom koje nije potrebno licencirati kao usluge. Zato se predlažu tri odvojene oblasti obezbjeđivanja sredstava: za projekte, za programe i za pružanje usluga.

- ✓ Posebno je potrebno podržati sprovođenje preventivnih programa, koji su u velikoj mjeri bliski djelovanju nevladinih organizacija.
- ✓ Za razvoj i pružanje novih usluga potrebno je obezbijediti ugovaranje finansiranja na trogodišnjem nivou, koliko je najčešće potrebno da se usluga uspostavi i testira u praksi te stvori osnov za standardizaciju i/ili licenciranje.
- ✓ NVO-ima koji su uspostavili programe i/ili usluge potrebno je obezbijediti, kroz poseban javni poziv, finansiranje organizacione održivosti tzv. „institucionalni grant“.
- ✓ Traži se da sve ugovorne strane poštuju obaveze, a ne samo prava.
- ✓ Podržati dalju decentralizaciju finansiranja usluga i uvođenja EU standarda, tako da lokalne samouprave u prelaznom periodu povlače sredstva iz državnog budžeta; upoznati ih sa zakonskim mogućnostima finansiranja pružalaca usluga na lokalnom nivou.
- ✓ Za podršku uključiti Savjet za saradnju organa državne uprave i NVO-a.
- ✓ Ojačati saradnju sa Zajednicom opština i predložiti modele uključivanja lokalnih samouprava u finansiranje licenciranih usluga ili podršku licenciranju, kao i finansiranje inkluzivnih programa za lica sa invaliditetom.
- ✓ U većoj mjeri partnerski pripremati projekte, a ne samo formalno (NVO - lokalne samouprave).
- ✓ Zastupati da se u Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti promjeni član 154 - umjesto „mogu obezbijediti sredstva iz opštine“ definisati „moraju“.
- ✓ Inicirati promjenu Zakona o lokalnim samoupravama kad je u pitanju finansiranje NVO- pružalaca usluga.
- ✓ Posebnu pažnju od strane svih aktera socijalne politike posvetiti osobama sa invaliditetom 27+ godina starosti:
 - preispitati njihov pravni status
 - utvrditi nivo funkcionalnosti
 - kada se radi o osobama sa invaliditetom, potrebno je razdvojiti pojmove i status „poslovne (ne)sposobnosti“ od „radne (ne)sposobnosti“ kako bi se barem dijelom i uz podršku uključili u radne procese kroz društvena preduzeća ili zapošljavanje kod drugih poslodavaca u skladu s kapacitetima
 - raditi na obezbjeđivanju asistivnih tehnologija, posebno kroz udruženja koristeći EU fondove
 - IPA fondovi su prilika za NVO-e za razvoj usluga, ako ih se u djelovanju ne ograniči na usko specijalizovane pružaoce usluga

Javni sektor i udruženja treba da partnerski istraže potrebe u lokalnim zajednicama, mapiraju postojeće usluge i programe podrške grupama u riziku, kako bi bile jasno postavljene potrebe na terenu. Nakon toga bi MRSS trebalo dati podsticajne mjere za pružanje prioriternih i potrebnih usluga. Ovakve informacije bi trebale doprinijeti i realnijem strateškom i akcionom planiranju u sljedećem periodu.

S istom svrhom potrebno je iskoristiti potencijal koji nosi radno mjesto plana i analize u CSR. To bi trebalo biti ključno mjesto za objedinjavanje podataka o svim pojedincima i grupama u riziku od društvene isključenosti, mjesto iniciranja i vođenja procesa lokalnog planiranja razvoja socijalne i dječje zaštite, intezivnijeg rada u zajednici i uspostavljanja međuresornog i međusektorskog dijaloga u traženju najboljih mogućih rješenja i optimalnog korišćenja dostupnih resursa, doprinositi realnom planiranju na višim nivoima (regionalno i nacionalno).

U sistemu socijalne i dječje zaštite potrebno je dogovoriti i ojačati ulogu Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu u oblasti objedinjavanja podataka, razvoja usluga, obezbjeđivanja i praćenja kvaliteta i efekata po korisničke grupe usluga i drugih inkluzivnih programa, posebno u narednom periodu jačanja komponente zapošljavanja lica sa invaliditetom kroz organizovanje društvenih/socijalnih preduzeća, informisanje MRSS-a i saradnju na kreiranju politika i strategija. Slični zavodi (instituti) u drugim evropskim zemljama imaju upravo ulogu snimanja, praćenja, istraživanja i predlaganja novih rješenja, a sve sa ciljem unaprijeđenja profesije i sistema socijalne zaštite. Zato je potrebno uspostaviti bolju (kvalitetniju) i sadržajniju saradnju između MRSS-a i Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu.

Na nivou javnog sektora, potrebno je obezbijediti kapacitete za procjenu kvaliteta projekata, tehničku podršku, praćenje sprovođenja projekata i izvještavanje.

Slijedom preporuka, kako za jačanje nevladinih organizacija, tako i javnog sektora – sistema socijalne i dječje zaštite, moguće je stvoriti preduslove i pripremiti se za odgovarajuće povlačenje (u iznosu i namjeni) EU fondova, koji će samo tako obezbijediti viši standard u svim oblastima i manji pritisak na nacionalni i lokalni budžet za razvoj zajednice.

Nacionalna asocijacija roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju Crne Gore NARDOS, u saradnji sa konsultantkinjom Nives Radeljić.

Podgorica, april 2019.

Analiza je pripremljena u okviru projekta „De facto razvoj: podrška rastu i liderstvu organizacija građanskog društva“ koji sprovodi Fond za aktivno građanstvo, uz podršku Evropske unije i kofinansiranje Ministarstva javne uprave. Sadržaj analize predstavlja isključivu odgovornost autora i NARDOS-a, i ni na koji način ne odražava stavove Evropske unije i Ministarstva javne uprave.